

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТА ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ БАГАТОРІЧНИМИ КОРМОВИМИ УГІДДЯМИ (ПАСОВИЩАМИ І СІНОЖАТЯМИ) В УКРАЇНІ

Сучасний стан, правовий режим та практики управління багаторічними кормовими угіддями (пасовищами і сіножатями) в Україні: результати дослідження

Цей огляд є адаптованою версією, яка висвітлює ключові результати опитування стейкхолдерів та картографічного аналізу 11 територіальних кейсів, виконаних у межах підготовки оригінального тексту «Аналітичного звіту за результатами дослідження сучасного стану, правового режиму та практик управління багаторічними кормовими угіддями (пасовищами і сіножатями) в Україні».

Публікація пропонує системний розбір ключових аспектів питання: від базового визначення пасовищ, їхнього загального стану та масштабів трансформації до аналізу розбіжностей між законодавчими нормами та реальною практикою. Окрему увагу приділено механізмам переведення пасовищ у рілля та регіональним відмінностям у процесах управління та трансформації багаторічних кормових угідь. Додатково висвітлено критичні виклики сьогодення: вплив повномасштабної війни, причини втрати біорізноманіття та оцінку участі жінок у веденні господарства й управлінні кормовими угіддями. У підсумку сформульовано стимули для сталого розвитку сектору, ключові висновки.

БІЗНЕС МЕРЕЖА
СІЛЬСЬКИХ ЖІНОК

Swedish Society
for Nature Conservation

Funded by
Swedish
Institute

Основне дослідження: Олександр Шевченко, к.е.н, доцент кафедри геодезії та картографії НУБіП

Редагування та адаптація тексту: Богдан Кученко, фахівець зі збереження екосистем; Ірина Казакова, фахівчиня відділу сільського господарства та землекористування; Марія Белкіна, керівниця відділу сільського господарства та землекористування

Рецензентка: Катерина Колесникова, к.б.н., доцентка, координаторка проектів БМСЖ

Розповсюджується безкоштовно

Ця публікація створена у рамках проекту “Зміцнення рівності та стійкості сільських територій завдяки управлінню пасовищами та тваринництвом під керівництвом жінок” ГО “Екодії”, Шведським товариством охорони природи (SSNC) та Бізнес мережею сільських жінок за підтримки Шведського інституту (Swedish Institute)

Цей текст дозволено копіювати з некомерційною метою без спеціального дозволу ГО «Центр екологічних ініціатив “Екодія”», однак посилання на джерело інформації є обов’язковим.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ	5
1. ЩО ТАКЕ ПАСОВИЩА І СІНОЖАТІ ТА ЧОМУ ВОНИ ВАЖЛИВІ	6
2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН: МАСШТАБ ТРАНСФОРМАЦІЇ	7
3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ: НОРМА VS. ПРАКТИКА.....	8
4. РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ.....	9
5. ДОДАТКОВІ ВИМІРИ: КЛІМАТ, ВІЙНА, ГЕНДЕР	11
6. СТИМУЛИ ДЛЯ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ПАСОВИЩАМИ І СІНОЖАТЯМИ	12
7. ВИСНОВКИ	13

Ситуація з пасовищами та сіножатями в Україні — це не просто тимчасова криза. Насправді ми переживаємо глибоку й тривалу перебудову всього сільського господарства. Усе почалося ще з перших етапів земельної реформи, коли колишні великі угіддя розпаювали та подрібнили. Разом із цим різко скоротилося поголів'я худоби, зникли старі економічні стимули, контроль за тим, як використовуються землі, став відверто слабким, а статус багатьох колишніх пасовищ досі залишається юридичним «туманом».

Скорочення поголів'я худоби зменшило реальний попит на кормові угіддя, а вища економічна привабливість ріллі створила стійкий стимул для розорення пасовищ. Адже вирощувати соняшник, ріпак чи пшеницю набагато вигідніше та прибутковіше у короткостроковій перспективі, ніж утримувати луки.

Опитування, у якому взяли участь фермери і фермерки, дорадники і науковці, землевпорядники та представники влади висвітлює системні проблеми, що стимулюють занепад пасовищ і сіножатей, а картографічний аналіз прикладів конкретних 11 громад повністю підтвердили їх критичний стан. Більшість земель, які офіційно вважаються багаторічними кормовими угіддями, вже засіяні сільгоспкультурами, або заросли лісом і чагарниками, або забудовані. Менше третини досліджених територій залишилися відносно недоторканими — у вигляді трав, перелогів чи диких галявин.

В кожному регіоні України своя специфіка:

- Захід: громади мають непогані комунальні пасовища і традиції спільного випасу, але там не вистачає ефективного та стабільного менеджменту — через це землі часто закидаються і просто заростають бур'янами та лісом.
- Північ та Центр: найбільшою проблемою є тотальне розорювання, на яке місцева влада часто заплющує очі.
- Південь: потерпає не лише від плуга, а й від зміни клімату — тут пасовища нищить посуха, ерозія ґрунтів та постійні пожежі, через що деградують унікальні степи.
- Схід: ситуація найскладніша через війну — заміновані поля, зруйнована інфраструктура та неможливість вийти на землю обмежують будь-яке управління пасовищами та змушують переходити виключно на супутниковий моніторинг.

Юридично пасовища — це не якийсь «вільний резерв», який можна безкарно переорати під соняшник чи кукурудзу. Вони мають особливий статус і виконують важливу екологічну роль, захищаючи ґрунти від деградації. Переорати їх можна лише за умови отримання дозволів, документів та дотримання правил. Проте між законами та реальним життям — величезна прірва. На папері правила і штрафи є, а на практиці контролю майже немає.

Звісно, до даних нашого дослідження треба підходити з розумною обережністю, адже це не загальнонаціональна статистика, де підраховано кожен гектар, а скоріше «зріз» реального життя і спостережень людей на місцях. Оскільки з Півдня та Сходу відповідей було небагато, порівнювати регіони між собою можна лише як орієнтир.

Так само й карти: самі по собі супутникові знімки не можуть сказати, законно переорали конкретне поле чи ні — для цього треба аналізувати договори оренди, акти на землю та кадастрові реєстри. Але супутникові знімки дозволяють зафіксувати ознаки зміни цільового використання: вони чітко відображають трансформацію трав'яного покриву в ріллю.

Дослідження та ключові показники

Показник	Значення	Що це означає
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ		
Опитування стейкхолдерів	59 відповідей	Фермери і фермерки, дорадники, науковці, землевпорядники, представники влади — березень–квітень 2026 р.
Картографічний аналіз	11 кейсів	55 масивів земель 3 585,1 га проаналізованої площі у різних регіонах України, дані 2025–2026 рр
Правовий аналіз	Чинна рамка	Земельне, екологічне та адміністративно-деліктне законодавство
ТВАРИННИЦТВО І ПОПИТ НА КОРМОВІ УГІДДЯ		
Скорочення ВРХ щонайменше у 2–5 разів з 1991 років	90% опитуваних	Базовий структурний чинник — попит на пасовища зник раніше, ніж угіддя почали зникати
Зменшення потреби у пасовищах і сіножатях за останні 10–15 років	83% опитуваних	Базова економічна передумова для конверсії — власники та громади не бачать сенсу тримати пасовища через відсутність худоби і доходу
ДОСТУП ДО ПАСОВИЩ І УПРАВЛІННЯ		
Структура власності: частково розпайована, частково комунальна	37% опитуваних	Найпоширеніша модель — змішана, що ускладнює єдині рішення
Комунальні пасовища реально доступні для дрібних господарств	42% опитуваних	У 58% громад доступ або формальний, або відсутній
Респонденти знають конкретні випадки відповідальності за порушення	12% опитуваних	Лише кожен восьмий — покарання за розорювання є рідкісним винятком
ЩО ПОТРІБНО: ПРІОРИТЕТИ РЕСПОНДЕНТІВ		
Економічні стимули і програми підтримки — пріоритет №1	75% опитуваних	Заборони без стимулів не працюють — це головний сигнал від практиків
Інвентаризація та прозорі правила доступу до комунальних пасовищ	59% опитуваних	Другий пріоритет — навести лад у тому, що вже є

Наступні сторінки пояснять, чому державі та громадам варто нарешті: провести аудит та чітко розмежувати кордони ділянок, зробити прозорими правила користування пасовищами, давати фінансові стимули тим фермерам, які зберігають багаторічні кормові насадження, допомагати з облаштуванням поїлок чи огорож, впроваджувати сучасний супутниковий моніторинг, щоб оперативно реагувати на порушення, і — що не менш важливо — активніше залучати до прийняття рішень на місцях жінок, які часто краще розуміють щоденні потреби розвитку своїх сіл.

1. ЩО ТАКЕ ПАСОВИЩА І СІНОЖАТІ ТА ЧОМУ ВОНИ ВАЖЛИВІ

Визначення

Пасовища	Сіножаті
Сільськогосподарські угіддя, які систематично використовуються для випасання худоби. Можуть бути рівномірно вкриті деревною та чагарниковою рослинністю площею до 20% ділянки.	Сільськогосподарські угіддя, які систематично використовуються для сінокосіння. До них включають ділянки, рівномірно вкриті деревною та чагарниковою рослинністю площею до 20%.

Типи за походженням

Пасовища	Сіножаті
1. Природні степи і луки, які традиційно використовуються для випасу Помірна інтенсивність. Можливе поєднання з періодичним скошуванням. Трапляються рідкісні види флори та фауни. 2. Природні степи і луки з підсіяними кормовими культурами Висока інтенсивність випасу. Підсів переважно немісцевих видів конюшини, люцерни, райграсу. 3. Штучно створені (висіяні) пасовища Висів сумішей на колишніх орних або деградованих землях. Невисокий рівень біорізноманіття та інтенсивне використання	1. Природні луки і лучні степи Регулярне викошування на сіно, часто чергується з випасом. Трапляються рідкісні види флори. 2. Посіви багаторічних кормових трав та їх сумішей на раніше оброблюваних землях Зазвичай мають вищий рівень продуктивності, але рівень біорізноманіття порівняно невисокий (люцерна, конюшина, райграс, тимофіївка та їх суміші).

Чому пасовища і сіножаті важливі

Біорізноманіття	Здоров'я ґрунтів	Клімат	Громади
Підтримують високе різноманіття лучних та степових видів диких трав, комах-запилювачів, птахів та диких звірів. Зберігають популяції рідкісних видів - 30% видів Червоної книги України залежать від трав'яних екосистем, які переважно слугують пасовищами та сіножатями.	Формують гумус та підтримують сприятливу структуру ґрунту. Є прихистком для ґрунтоутворювачів, вразливих до агрохімікатів та обробітку.	Накопичують вуглець в ґрунтах. Стабілізують мікроклімат у громадах, а саме: краще утримують вологу, ніж орні землі та нагрівають менше ніж рілля.	Підтримують запаси питної води. Резерв природних територій для розвитку громади та ресурс для сталого фермерства. Співпраця мешканців громади. Частина історичного ландшафту та місцевого культурного контексту. Підтримка ментального здоров'я мешканців (для природних угідь).

2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН: МАСШТАБ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Управління пасовищами і сіножатями в Україні перебуває у стані тривалої структурної кризи. Система змінюється під дією кількох взаємопов'язаних чинників одночасно.

Ключові структурні чинники

- Скорочення поголів'я ВРХ з 1991 р. щонайменше у 2–5 разів (90% респондентів).
- Зменшення потреби у кормових угіддях за останні 10–15 років (суттєве або помірне) — 83% респондентів.
- Вища рентна та фіскальна привабливість ріллі порівняно з пасовищами і сіножатями.
- Слабкість контролю за дотриманням встановленого режиму використання земель.
- Правова і кадастрова невизначеність щодо частини колишніх багаторічних кормових угідь.

Фактичне використання угідь — дані опитування (59 респондентів)

Індикатор	Частка	Що це означає
Розорювання поширене / дуже поширене	66% опитуваних	Переважний сценарій втрати кормової функції
Пасовища переважно розорані або використовуються як рілля	42% опитуваних	Кожна друга громада — фактична втрата угідь
Комунальні пасовища реально доступні	42% опитуваних	У 58% громад доступ формальний або відсутній
Потрібні економічні стимули — пріоритет	75% опитуваних	Заборони без стимулів не працюють
Ефективність контролю (середній бал)	2,3 / 5 балів	Вкрай низька — порушення майже безкарні

Суб'єктивні оцінки опитаних респондентів підкріплені аналізом супутникових знімків. Результати дослідження в 11 цільових громадах демонструють реальні масштаби трансформації угідь, фіксуючи фактичні зміни земного покриття на рівні картографічного аналізу.

У межах 55 проаналізованих масивів кормових угідь 63,8% (2286,8 га), мають ознаки використання як рілля/посіви. Інші дані наведено в таблиці.

Структура кормових угідь за типами фактичного використання

Фактичний стан угідь	Площа, га	Частка від загальної площі, %
Рілля / посіви	2 287	63,8%
Деревні насадження	272	7,6%
Штучні об'єкти	22	0,6%
Інші (трав'яні, перелоги, мозаїчні)	1 006	28,1%
Індекс трансформації рілля + штучні)	2 309	64,4%

3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ: НОРМА VS. ПРАКТИКА

Юридично пасовища і сіножаті не є «вільним резервом» для будь-якого сільськогосподарського використання. Вони належать до земель сільськогосподарського призначення, але мають окремий вид угіддя, функціональне призначення і специфічний екологічний зміст.

Правова матриця регулювання

Рівень	Що регулює	Значення для пасовищ і сіножатей	Практична проблема
Категорія земель	Належність до с/г призначення	Пасовища і сіножаті є с/г угіддями, але не є тотожними ріллі	На практиці категорію помилово трактують як дозвіл на будь-яке агровикористання
Цільове призначення	Мету використання земельної ділянки	Зміна цільового призначення потребує законної процедури	Фактична конверсія іноді відбувається без належної документації
Вид угіддя	Тип земельного покриття: рілля, сіножаті, пасовище	Вид угіддя відображає кормову та екологічну функцію ділянки	Розорювання змінює фактичний вид використання і може знищувати кормову функцію
Фактичне використання	Реальний стан: випас, рілля, сінокосіння	Має бути зіставлене з документацією	Тут виникає основний розрив між нормою і практикою

Механізми переведення пасовищ в орне використання

- **Формальна зміна:** через розробку документації із землеустрою — юридично коректний шлях, але не завжди передую фактичному розорюванню.
- **Фактичне розорювання:** без оформлення — лише тому, що ділянка є с/г землею (юридично вразлива логіка).
- **Орендна конверсія:** договір формально є, але не містить заборони розорювання і умов збереження травостою.
- **Приватизаційно-пайова мозаїка:** пасовища розпайовувались або приватизовувались, а після того кожен власник обирає, наприклад, розорення — сукупний ефект руйнує цілісний масив.
- **Постфактум-легалізація фактичного стану:** спочатку розорюють, потім узгоджують — підхід, що винагороджує порушення.

Розрив між нормою і практикою (на основі опитування)

Нормативна вимога	Фактична практика	Причина розриву
Фактичне використання відхиляється від використання за призначенням.	42% опитуваних зазначили, що пасовища / сіножаті розорані або використовуються як рілля	Рілля вигідніше + слабкий контроль
Громадські пасовища доступні для дрібних фермерів	42,4% опитуваних повідомляють про доступність, ще 30,5% зазначають, що доступ є складним або обмеженим	Відсутні локальні правила й інфраструктура
Межі ділянок визначені	32,2% опитуваних зазначають про часткове винесення, а 28,8% – про переважну невинесеність	Наслідки паювання, неповнота кадастру
Порушення тягнуть за собою відповідальність	Конкретні випадки відомі лише для 11,9% респондентів	Низька невідворотність покарання
Індекс трансформації (рілля + штучні)	2 309	64,4%

4. РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ

Регіональна картина є неоднорідною. П'ять макрорегіонів мають різні конфігурації проблем і потребують різних пріоритетних рішень.

Регіон	Поточний стан	Ключові проблеми	Пріоритет
Південь	Кормові угіддя перебувають під сильним тиском конверсії у рілля; частина пасовищ зберігає значення як степові неорні елементи	Посухи, деградація ґрунтів, пожежі, конкуренція з товарними культурами, складність контролю великих масивів	Кліматоорієнтоване збереження, протиерозійні обмеження, підтримка екстенсивного тваринництва, супутниковий моніторинг
Схід	Поєднання високого ризику розорювання з воєнними обмеженнями доступу та низькою доступністю комунальних земель	Мінування, окупація, близькість до бойових дій, руйнування інфраструктури, слабкий контроль	Дистанційний моніторинг, розмінування, гнучкі тимчасові моделі управління, післявоєнна інвентаризація
Центр	Висока конкуренція з ріллею; значна роль орендних відносин і агропідприємств; високі оцінки поширеності розорювання	Фінансова привабливість ріллі, слабкість притягнення до відповідальності, тиск орендарів, нечіткі межі	Аудит договорів оренди, антиконверсійні умови, контроль фактичного використання, місцеві програми підтримки випасу
Північ	Мозаїка розораних, збережених, перелогових і заростаючих ділянок; значна частина колишніх кормових угідь трансформована	Нечіткість меж, занедбання, заростання, потреба розмежувати цінні ділянки	ГІС-інвентаризація, виділення цінних ділянок, контроль заростання, правова верифікація паїв
Захід	Відносно краща наявність комунальних пасовищ і практик спільного користування, особливо у сільських і гірсько-передгірських територіях	Недоуправління, заростання, слабка формалізація спільного користування, обмежена інфраструктура	Кооперація, правила спільного випасу, підтримка дрібного тваринництва, участь жінок у локальних ініціативах

Важливо: регіональний аналіз не є статистичним “рейтингом” областей — він відображає типові конфігурації проблем. Важливо, що навіть у межах одного макрорегіону ситуація може кардинально різнитися. Наприклад, на Заході (згідно з просторовим аналізом конкретних громад) індекс трансформації коливається від 22% до 87% залежно від громади. Це означає, що таблиця є орієнтиром для пріоритизації, а не остаточним висновком для цілого регіону.

Індекс трансформації — це частка площі досліджуваної території, на якій зафіксовано зміну земного покриву з природного або напівприродного на антропогенно трансформований. Поряд із розорюванням існують траєкторії заростання, самозаліснення, перетворення на перелоги, часткового збереження трав'яного покриву, локального зайняття штучними об'єктами. Індекс трансформації не доводить, що конкретна ділянка розорана незаконно, але він робить видимим масштаб фактичної зміни земного покриву там, де офіційна документація може цього не відображати. Індекс є інструментом для визначення пріоритетів: де проводити інвентаризацію, де перевіряти договори оренди, де запускати моніторинг.

Індекси трансформації у 11 кейсах

*Індекс трансформації = (площа рілля + штучні об'єкти) / площа дослідженої території * 100%*

Кейс	Область	Індекс	Домінуючий сценарій
с. Бегач	Чернігівська	93,6%	Майже повна конверсія в рілля
с. Дернів	Львівська	86,8%	Рілля з частковими насадженнями
с. Маньківка	Черкаська	85,0%	Переважає рілля
с. Романова Балка	Миколаївська	73,6%	Рілля
с. Виноград	Івано-Франківська	71,1%	Рілля та деревні насадження
с. Макариха	Кіровоградська	69,7%	Рілля
с. Миколаївка	Чернігівська	52,0%	Рілля + значний неорний компонент
с. Рівне	Одеська	42,3%	Змішана картина
с. Зарудне	Сумська	40,4%	Переважно інші угіддя
с. Огіївка	Харківська	31,9%	Нижча трансформація, воєнний контекст
с. Нижня Велесниця	Івано-Франківська	22,3%	Значна частка деревних насаджень (43%)

Однаковий індекс трансформації може приховувати принципово різні сценарії втрати кормової функції. Розорювання — найпоширеніший, але не єдиний. Поряд із ним існують заростання деревами та чагарниками, самозаліснення, перетворення на перелоги. Наприклад, Нижня Велесниця (Івано-Франківська) має найнижчий індекс серед усіх кейсів — 22%, — однак 43% проаналізованої площі зайнято деревними насадженнями. Кормова функція там також втрачена, просто іншим шляхом. Це означає, що низький індекс трансформації не є свідченням збереження пасовища.

5. ДОДАТКОВІ ВИМІРИ: КЛІМАТ, ВІЙНА, ГЕНДЕР

Зміна клімату та втрата біорізноманіття

Серед респондентів домінує оцінка негативного впливу (помірного або суттєвого) щодо скорочення площі/розорювання/занедбання пасовищ і сіножатей на довкілля. Найвищі значення негативних оцінок мають пожежні ризики (72,9%) та водний режим (69,5%), далі – стан ґрунтів (67,8%), ризики пилових бур (64,4%) та біорізноманіття (57,6%).

Вплив	Прояв	Наслідок
Розорювання	Знищення трав'яних біотопів, ґрунтового покриву	Втрата степових і лучних видів, ерозія ґрунтів
Припинення управління	Заростання деревами і чагарниками	Витіснення лучних видів, підвищені ризики пожеж
Посуха + деградація	Зміна складу травостою, пересихання водопоїв	Зниження продуктивності пасовищ, дод. витрати на утримання водопоїв, потреба активного управління

Вплив повномасштабної війни

28,8% респондентів вказують на суттєві ризики обстрілів; 11,9% — на окупацію або попередження окупацію; 6,8% — на мінування або обмеження доступу. Інші наслідки:

- Фізичне обмеження доступу до ділянок
- Руйнування інфраструктури: дороги, водопої, ферми, техніка
- Зниження спроможності контролю та місцевого самоврядування
- Економічний тиск: дефіцит бюджетів стимулює ще більший перехід до орних культур
- Нові практики: дистанційний моніторинг, відкладення земельних рішень до стабілізації

Гендерний вимір управління пасовищами

За результатів опитування, жінки фактично беруть участь у веденні господарства та управлінні кормовими угіддями, але ця роль залишається невидимою у формальних процедурах.

Рівень участі	Прояв	Бар'єр	Дія
Домогосподарство	Догляд за худобою, заготівля кормів, молочне виробництво	Невидимість праці, обмежений час, низька формалізація ролі	Навчання, мікрогранти, врахування доглядового навантаження
Місцева ініціатива	Участь у неформальних домовленостях і сільських ініціативах	Недостатній доступ до інформації і ресурсів	Цільові консультації, включення у робочі групи, діалог
Формальне управління	Громади, комісії, кооперативи, договори користування	Недостатнє представництво і вплив	Квоти або мінімальні стандарти участі у консультаційних органах
Підприємництво	Малі ферми, переробка	Доступ до фінансування і землі	Гранти, кредитні гарантії, консультації, організація діалогу

30,5% опитуваних оцінюють участь жінок у формальному представництві в громадах, кооперативах тощо як низьку, 27,1% — як помірну, 20,3% — як високу, а 18,6% не мають достатньої інформації, що може свідчити про брак окремої статистики щодо кількості жінок, їхніх посад і впливу на роботу.

6. СТИМУЛИ ДЛЯ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ПАСОВИЩАМИ І СІНОЖАТЯМИ

Респонденти очікують не лише заборон, а насамперед економічних і управлінських стимулів. Проблему неможливо вирішити лише примусом, адже рілля дає вищу орендну плату і зрозуміліші бюджетні надходження, тоді як пасовище створює розподілені вигоди: доступ домогосподарств до корму, екологічну стабільність, соціальну підтримку дрібного тваринництва. Якщо ці вигоди не монетизовані і не враховані у місцевій політиці, громада схильється до короткострокового орного сценарію.

Рейтинг стимулів для сталого управління багаторічними кормовими угіддями

Пріоритет	Назва, опис	Рівень підтримки
№1	Економічні стимули і програми підтримки	75% опитуваних надають цьому інструменту найвищий пріоритет
№2	Інвентаризація та прозорі правила доступу до комунальних пасовищ	59% опитуваних відмічають необхідність навести лад у тому, що вже є
№3	Посилення контролю та моніторингу, включно із супутниковим	42% опитуваних вважають, що необхідно зробити порушення видимими і невідгідними
№4	Правові механізми спільного користування	36% опитуваних пропонують формалізувати те, що зараз тримається на усних домовленостях

Стимули: для кого, що змінюють і що очікується

Стимул	Для кого	Що змінює	Очікуваний ефект
Платежі і компенсації за збереження трав'яного покриття	Землевласники, орендарі, громади	Зменшує економічну перевагу ріллі	Збереження пасовищ і сіножатей від розорювання
Підтримка пасовищного тваринництва	Малі фермери, домогосподарства, кооперативи	Повертає реальний попит на кормові угіддя	Використання угідь за призначенням та збереження екологічних функцій
Облаштування інфраструктури: водопої, огорожі, під'їзди, місця збору худоби	Громади та землекористувачі	Зменшує транзакційні витрати випасу	Підвищення доступності і керованості пасовищ для малих фермерів
ГІС-інвентаризація і супутниковий моніторинг	Громади, державний контроль, донори	Робить фактичний стан видимим	Раннє виявлення розорювання і деградації
Типові договори і локальні положення про громадські пасовища	Громади, групи землекористувачів	Формалізує спільне користування	Зменшення конфліктів і правової невизначеності
Гендерно орієнтовані гранти і навчання	Жінки у домогосподарствах і малому фермерстві	Підвищує суб'єктність і доступ до ресурсів	Посилення жіночого лідерства і стійкості громад

7. ВИСНОВКИ

Проблему неможливо вирішити лише заборонами або лише фінансовою підтримкою. Потрібна комплексна політика, що одночасно поєднує кілька інструментів.

Ключові висновки

1. Багаторічні кормові угіддя перебувають у зоні системного ризику: скорочення тваринництва і вища дохідність ріллі створюють сталий економічний попит на конверсію.
2. Проблема не обмежується розорюванням — поряд із ним існують занедбання, заростання, втрата продуктивності через зміну клімату, слабка формалізація спільного користування.
3. Правова рамка містить норми для базового захисту пасовищ, але їхня практична реалізація слабка через відсутність моніторингу, стимулів і невідворотності покарання.
4. Регіональні відмінності вимагають диференційованої політики — єдиного рішення для всієї країни немає.
5. Жінки є фактичними учасницями управління, але їхня роль недостатньо видима у формальних процедурах.
6. Найперспективніший підхід — комплексний : вдосконалення правової бази + розробка та впровадження сталих економічних моделей тваринництва+ чітка роль місцевого самоврядування + забезпечення екологічного моніторингу + підтримка малого фермерства.

Які дії потрібні

Напрямок	Конкретні дії
Інвентаризація та межі	Повна інвентаризація пасовищ; верифікація меж; аудит Державного земельного кадастру; карта доступних громадських угідь
Економічні стимули	Платежі за збереження трав'яного покриву; підтримка пасовищного тваринництва; компенсації за екосистемні послуги
Правила доступу до пасовищ	Локальні положення про громадські пасовища; прозора черга; правила навантаження; антиконверсійні умови в договорах оренди
Моніторинг земель	Супутниковий моніторинг; фотофіксація; реагування на розорювання; дієва відповідальність порушників
Розвиток інфраструктури	Водопої, огорожі, прогони худоби, відновлення травостоїв; консультаційна підтримка
Гендерна участь	Механізми залучення жінок до прийняття рішень; мікрогранти; навчання; представництво у робочих групах

